

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ВИЩОЇ ОСВІТИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ТЕХНОЛОГІЙ ТА
ДИЗАЙНУ**

О.В. ХОМЕНКО

**ІНШОМОВНА ПІДГОТОВКА
СТУДЕНТІВ ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ
В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ**

Монографія

Рекомендовано Вченою радою Інституту вищої освіти
Національної академії педагогічних наук
для викладачів іноземних мов ВНЗ
економічного профілю, так і для викладачів
економічних дисциплін

Київ
КНУТД
2014

УДК 78.016:811
ББК 4.58
X76

Рекомендовано Вченою радою Інституту вищої освіти
Національної академії педагогічних наук
для викладачів іноземних мов ВНЗ
економічного профілю, так і для викладачів
економічних дисциплін
(Протокол № 6 від 01 липня 2014 року)

Рецензенти:

І.М. Грищенко – доктор економічних наук, професор, член-кореспондент
НАПН України, ректор Київського національного університету технологій та
дизайну;

О.О. Романовський – доктор педагогічних наук, професор, ректор Українсько-
американського гуманітарного інституту “Вісконсинський Міжнародний
Університет (США) в Україні”;

О.М. Отич – доктор педагогічних наук, професор, заступник директора з
наукової роботи Інституту педагогічної освіти дорослих НАПН України.

Хоменко О.В.

X 76 Іншомовна підготовка студентів економічних спеціальностей в
контексті глобалізації : монографія / О. В. Хоменко – К.: КНУТД, 2014. – 364 с.
ISBN 978-966-7972-19-6

У монографії досліджуються сучасні світові освітні тенденції в галузі
іншомовної підготовки, висвітлюються теоретико-методологічні проблеми
інноваційної системи професійно орієнтованої іншомовної підготовки
студентів економічних спеціальностей в контексті глобалізації. Розглядаються
шляхи творчого розвитку цих тенденцій на основі поетапної блочно-модульної
рівневої моделі іншомовної підготовки, що передбачає рівневий підхід,
персоніфікацію, диверсифікацію, відкритість та віртуалізацію процесу
оволодіння іноземними мовами на основі міждисциплінарної взаємодії та
інтегративного навчання.

Монографія може бути корисною як для викладачів іноземних мов ВНЗ
економічного профілю, так і для викладачів економічних дисциплін.

УДК 78.016:811
ББК 4.58

ISBN 978-966-7972-19-6

© Хоменко О.В., 2014
© НАПНУ ІВО, 2014
© КНУТД, 2014

ЗМІСТ

Вступ	6
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ІНШОМОВНОЇ ПІДГОТОВКИ У ВИЩІЙ ШКОЛІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	14
1.1. Вплив глобалізаційних процесів на розвиток іншомовної підготовки в умовах інформаційного суспільства	14
1.2. Теоретичні засади іншомовної підготовки в умовах глобалізованого інформаційного суспільства	24
1.3. Концептуальні засади мовної політики Європейського Союзу в сфері іншомовної підготовки	40
1.3.1. Тенденції професійно орієнтованої іншомовної підготовки у вищій школі Європейського Союзу	54
1.3.2. Інтернаціоналізація вищої освіти як один із чинників її модернізації	61
1.4. Методологія дослідження тенденцій іншомовної підготовки студентів економічних спеціальностей в контексті глобалізації	73
Висновки до першого розділу	81
РОЗДІЛ II. ТЕНДЕНЦІЇ ІНШОМОВНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ У ПЕДАГОГІЧНІЙ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИЦІ В СВІТІ ТА В УКРАЇНІ	85
2.1. Особливості та тенденції іншомовної підготовки студентів економічних спеціальностей в США та Європі	85
2.2. Вплив вестернізації на зростання ролі іншомовної підготовки в економічних вищих навчальних закладах Китаю	100
2.3. Стан та тенденції іншомовної підготовки у вищій школі України	107
Висновки до другого розділу	128
РОЗДІЛ III. МОВИ МІЖНАЦІОНАЛЬНОГО СПІЛКУВАННЯ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	131
3.1. Чинники, що зумовлюють необхідність мови міжнаціонального спілкування в епоху глобалізації	131
3.2. Тенденція до збільшення впливу китайської мови у світі як результат економічного зростання КНР	144
3.3. Англійська мова як lingua franca в умовах світової глобалізації	152
3.4. Статистика поширення англійської мови в світі	164

Висновки до третього розділу	175
РОЗДІЛ IV. ІННОВАЦІЙНА СИСТЕМА ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОЇ ІНШОМОВНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	177
4.1. Модель професійно орієнтованої іншомовної підготовки та її місце в глобалізованому інформаційному суспільстві	177
4.2. Організація системи професійно орієнтованої іншомовної підготовки студентів економічних спеціальностей	190
4.2.1. Характеристика соціально-професійного середовища та суб'єктів взаємодії як компонентів системи професійно орієнтованої іншомовної підготовки	190
4.2.2. Характеристика цілей системи професійно орієнтованої іншомовної підготовки	197
4.2.3. Характеристика підходів до професійно орієнтованої іншомовної підготовки	205
4.2.4. Принципи та зміст системи професійно орієнтованої іншомовної підготовки	222
Висновки до четвертого розділу	231
РОЗДІЛ V. РОЗВИТОК СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОЇ ІНШОМОВНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ В УКРАЇНІ	234
5.1. Полілінгвізм у вищій професійній школі як засіб реалізації тенденції до диверсифікації професійно орієнтованої іншомовної підготовки студентів економічних спеціальностей	234
5.2. Міждисциплінарна інтеграція - шлях до ефективного оволодіння мовою для спеціальності	254
5.3. Інформаційно-комунікаційні технології як засіб віртуалізації та відкритості системи іншомовної підготовки студентів економічних спеціальностей ...	277
Висновки до п'ятого розділу	295
Загальні висновки	298
Список використаних джерел	303

ВСТУП

Динамізм суспільного життя в умовах глобалізації ставить перед вищою професійною школою завдання підготовки фахівців, здатних швидко адаптуватися до економічних, соціальних, політичних та культурних змін в глобальному полікультурному та багатомовному світі, здатних почувати себе впевнено на ринку праці, готових до самоорганізації, самостановлення, духовного розвитку. Тобто, перш за все, йдеться про активну полікультурну та багатомовну особистість. Все це потребує якісної системи іншомовної підготовки майбутніх фахівців, зокрема економічних спеціальностей, яка відповідає об'єктивним вимогам сьогодення.

Об'єктивною реальністю для України є розвиток міжнародних взаємин, міжнародного співробітництва, входження до єдиного європейського освітнього і наукового простору. Тенденції сучасного освітнього простору спрямовані на розвиток особистості, здатної використовувати отримані знання. Ступінь цього розвитку виступає показником прогресу країни, індикатором її (країни) конкурентної спроможності в глобалізованих суспільно-економічних відносинах. Відповідно, країна повинна бути зацікавлена у формуванні "глобалізованої бізнес еліти", здатної використовувати отримані знання як задля швидкої адаптації до новітніх соціально-економічних викликів, так і для рівноправної конкуренції з учасниками глобалізованих економічних стосунків, відстоюючи економічні інтереси нашої держави. Отже, з'являється нове соціальне замовлення суспільства щодо сучасної професійної освіти, яке спрямоване на навчання, розвиток та виховання висококваліфікованих фахівців, зокрема, економічної сфери діяльності, кваліфікація яких повинна розглядатися як синтез їх загальних та професійних компетентностей, до яких, зокрема, належить здатність спілкуватися іноземними мовами. Лише така комбінація надає право говорити про особистість здатну ефективно взаємодіяти на різних рівнях із представниками міжнародного співтовариства від імені

держави. Передумовами даного твердження є такі фактори:

- в економічному контексті - це потреба економічного розвитку країни, а саме: застосування прогресивних закордонних технологій чи просування на захід власних розробок; збільшення зовнішньоекономічних зв'язків підприємств і організацій, створення спільних підприємств;

- в соціальному контексті такими чинниками є інформатизація суспільства, інтернаціоналізація освіти, що зумовлює інтеграцію української системи вищої освіти до Європейського освітнього простору;

- в політичному контексті головними факторами є відносна відкритість кордонів, широкі можливості залучення до загальнолюдських цінностей світової культури.

Зазначені політичні, економічні та соціальні виклики, що стоять перед системою вищої освіти в Україні, формують новий зміст сучасної парадигми вищої освіти взагалі та її іншомовного сегменту зокрема.

1. Соціальне замовлення суспільства та створення Європейського простору вищої освіти вимагають переоцінки нашого ставлення до навчання/вивчення іноземних мов у вищих навчальних закладах економічного профілю.

Відповідно до культурно-інформаційної теорії освіти, поняття освіти, зокрема іншомовної, інтерпретується як організоване освоєння культурного досвіду (В.І. Луговий), тобто освіта спрямована на розвиток людини шляхом її входження в культуру; завдяки їй присвоєнню людина стає суб'єктом культури. Іноземна мова (ІМ) в цьому контексті є унікальною за своєю освітньою суттю, якщо ставитися до неї як до освітньої дисципліни. Саме іншомовна підготовка наділена потенціалом, здатним зробити додатковий внесок у розвиток людини як індивідуальності та суб'єкта культури виучуваних мов.

2. Оскільки в центрі уваги сучасної іншомовної підготовки перебуває конкретна особистість, то й іншомовне навчання власне повинно здійснюватися в рамках студентоцентрованого (особистісно орієнтованого) підходу орієнтованого на результати навчання (компетентністний підхід) з

використанням комунікативних методів і сучасних інноваційних технологій навчання ІМ, інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ).

3. Глобалізаційні процеси, які торкнулися системи вищої освіти, створюють новітні виклики щодо збільшення конкурентоспроможності наших вищих навчальних закладів (ВНЗ), мобільності студентів, ефективного міжнародного спілкування, легшого доступу до світових інформаційних ресурсів та покращення взаєморозуміння. Саме участь України у Болонському процесі зумовлює приєднання до загальноприйнятої системи цінностей, сподівань та практики щодо якості освіти та її забезпечення на локальному просторі вищої освіти. Розробка вищими навчальними закладами України стратегії та релевантних до неї процедур, спрямованих на безперервне забезпечення якості та стандартів освіти, а також вдале застосування загальноєвропейських механізмів із забезпечення якості, дозволять досягти бажаної конкурентоспроможності та мобільності.

Слід зауважити, що проблемам реформування вищої освіти взагалі та впровадженню інновацій в іншомовну підготовку студентів економічних ВНЗ зокрема присвячені численні дослідження вітчизняних та зарубіжних науковців:

- вища освіта України та Болонський процес (В.П. Андрущенко, В.Г. Кремень, В.І. Луговий, М.Ф. Степко, Б.В. Клименко, Л.Л. ТОВАЖНЯНСЬКИЙ та ін.);

- інноваційні педагогічні технології (І.М. Дичківська, Г.І. Ібрагимов, В.І. Загвязинський, В.В. Пікан, В.В. Химинець та ін.);

- концептуальні педагогічні положення про дистанційне навчання (В.Ю. Биков, О.В. Рибалко, Н.Г. Сиротенко, Б. І. Шуневич та ін.);

- реалізація принципу безперервної іншомовної підготовки студентів економічних вищих закладів освіти (В. С. Пономаренко);

- підвищення ефективності іншомовної підготовки у вищій школі за рахунок надання їй професійно орієнтованої і профільної спрямованості (Г.В. Барабанова, О.В. Бернацька, Н.Л. Драб, Г.А. Гринюк, Л.Я. Личко,

Н.К. Скляренко, О.Б. Тарнопольський та ін.);

- концептуальні засади компетентнісного підходу (О.М. Бобієнко, І.І. Драч, І.О. Зимня, Ю.М. Лебеденко, О.В. Овчарук, В.В. Краєвський, В.І. Луговий, А.В. Хуторський, С.Є. Шишов, О.І. Пометун, С.Б. Серякова, О.В. Сидоренко, M. Berns, D.C. McClelland., V. Rey, M.W. Lustig and J. Koester, H. Spencer-Oatey та ін.);

- проблеми формування іншомовної професійної компетентності студентів немовних спеціальностей (А.С. Андрієнко, Е.В. Бібікова, Н.М. Ізорія, Г.К. Пендюхова, І.В. Секрет та ін.)

- методика формування англomовної компетенції студентів економічних спеціальностей засобами комп'ютерних технологій (О.І. Каменський); методика для навчання майбутніх менеджерів ділового писемного спілкування англійською мовою з використанням електронного підручника (Т.М. Каменева);

- методика самостійного оволодіння франкомовним діловим писемним спілкуванням майбутніми документознавцями з використанням дистанційних технологій (Н.В. Майер) тощо.

Як бачимо, вітчизняні вчені роблять великий внесок у становлення системи сучасної іншомовної підготовки, закладаючи своїми дослідженнями фундаментальну базу для її подальшого розвитку. Що стосується досліджень, присвячених безпосередньо проблемам іншомовної підготовки в економічних ВНЗ, то слід відмітити відсутність комплексних робіт, спрямованих на удосконалення іншомовної підготовки як цілісної системи в усіх її аспектах в умовах змішаного навчання на основі міждисциплінарної інтеграції. Все ще не вистачає робіт із вивчення та систематизації світових освітніх тенденцій навчання іноземних мов майбутніх економістів та визначення шляхів їх реалізації в Україні. Без вивчення світового освітнього досвіду сьогодні неможливо отримати ефективну вітчизняну систему іншомовної підготовки, зокрема, професійно орієнтовану, яка б була адаптована до європейських норм і світових освітніх стандартів. Виявлення, аналіз та систематизація європейських

та світових тенденцій в сфері іншомовної підготовки, їх творчий розвиток в наших реаліях дає можливість намітити орієнтири для реформування професійно орієнтованої іншомовної підготовки студентів економічних спеціальностей.

Об'єктивними передумовами реформування іншомовної підготовки майбутніх фахівців економічного профілю є її досить низька результативність, яка зумовлюється:

- її консервативністю та інерційністю, що знаходить, зазвичай, вираження в традиційних підходах до навчання іноземних мов, в тому, що певна частина викладачів ще користується, за висловом В.С. Пономаренка, “минулим досвідом”, який не відповідає новому часу [246, с.5]. Звідси, превалювання традиційного вивчення граматики, лексики, навчання перекладу тощо замість формування практичних компетентностей іншомовного спілкування та оволодіння іншомовною культурою;

- відсутністю гармонізації, інтернаціоналізації та узгодженістю змістового аспекту мети, тобто кінцевої практичної мети навчання іноземних мов в економічних ВНЗ;

- невідповідністю кількості навчальних годин, передбачуваних Національною рамковою програмою з англійської/німецької мови для професійного спілкування для немовних ВНЗ України для досягнення певного рівня володіння мовою (РВМ) (250 год.) та реальною кількістю годин, визначених наказом МОНУ № 642 від 09.07.2009р. “Про організацію вивчення гуманітарних дисциплін за вільним вибором студента” (5 кредитів ECTS);

- невідповідністю вимог державних стандартів середніх шкіл до рівня підготовки з іноземних мов та реальним рівнем володіння мовою абітурієнтами, в результаті чого більшість першокурсників показує досить низький РВМ;

- відсутністю можливості забезпечити індивідуальний підхід до кожної особистості при наявності в одній групі студентів з різним рівнем підготовки та відсутністю спеціальних технологій, які реалізують індивідуалізацію навчання іноземної мови;

- відсутністю системного зв'язку між професійною та іншомовною підготовкою студентів. Спроби окремих ВНЗ/факультетів реалізувати інтегроване навчання на міждисциплінарній основі, викладати іноземними мовами низку фахових предметів тощо мало впливають на загальний стан іншомовної підготовки в економічних ВНЗ.

- ставленням до іншомовної підготовки як непрофільної дисципліни в більшості економічних ВНЗ.

З огляду на все викладене вище видається доцільним, визначивши роль і місце іншомовної підготовки в сучасному інформаційному глобальному суспільстві, змодельовати відкриту нелінійну систему іншомовної підготовки в неможливому ВНЗ, зокрема економічному, здатну увібрати в себе інноваційні тенденції. На основі змодельованої системи розробити концепцію/програмний документ, яка б передбачала розвиток моделі в контексті світових освітніх тенденцій на основі міждисциплінарної інтеграції, поступового переходу до викладання спеціальних дисциплін в економічному ВНЗ англійською мовою і в той же час уведення у навчальний процес полілінгвізму, використовуючи інформаційно-комунікаційні технології як потужний засіб, що дозволяє штучно створити мовне середовище для успішного оволодіння мовами. Зазначене складає *мету* дослідження. Задекларована мета викликає необхідність вирішення таких *завдань*:

1) обґрунтувати теоретико-методологічні засади іншомовної підготовки студентів в контексті глобалізації;

2) визначити загальні тенденції мовної політики Євросоюзу, зокрема в галузі іншомовної підготовки;

3) проаналізувати особливості та тенденції іншомовної підготовки бізнес-студентів в країнах Європи, в США та Китаї;

4) ідентифікувати стан іншомовної підготовки у вищій школі України;

5) дослідити фактори, які викликають необхідність мови міжнаціонального спілкування в епоху глобалізації;

6) вивчити перспективи і статистику поширення англійської мови в світі

як лінгва франка та її вплив на іншомовну підготовку;

7) визначити шляхи розвитку системи професійно орієнтованої іншомовної підготовки для студентів економічних спеціальностей в контексті світових освітніх тенденцій.

В основу дослідження покладено концептуальне положення, згідно якого комплексні інноваційні перетворення та подальший розвиток відкритої нелінійної системи професійно орієнтованої іншомовної підготовки студентів економічних спеціальностей із врахуванням світових освітніх тенденцій можливі за умови переходу від традиційного трактування іншомовної підготовки як взаємозв'язаного навчання всіх видів мовленнєвої діяльності до сучасної інтерпретації її стратегічної мети як формування полікультурної мовної професійної особистості, готової до професійної міжкультурної комунікації і саморозвитку в умовах глобалізованого інформаційного суспільства. Причому, як проміжна мета іншомовної підготовки в економічних вищих навчальних закладах розглядається формування вторинної толерантної мовної професійної особистості.

Монографія складається зі вступу, п'яти розділів, загальних висновків та списку використаних джерел.

У *Вступі* обґрунтовано актуальність та стан розробки проблеми іншомовної підготовки студентів економічних спеціальностей в контексті глобалізації.

У першому розділі *“Теоретико-методологічні засади іншомовної підготовки у вищій школі в умовах глобалізації”* розглядаються концептуальні положення, які лягли в основу дослідження.

Другий розділ *“Тенденції іншомовної підготовки студентів економічних спеціальностей у педагогічній теорії та практиці в світі та в Україні”* присвячено дослідженню тенденцій та особливостей іншомовної підготовки бізнес-студентів в країнах Європи, США, Китаю та аналізу стану іншомовної підготовки в Україні.

У третьому розділі *“Мови міжнаціонального спілкування в умовах*

глобалізації” йдеться про становлення мови міжнаціонального спілкування в глобальному полікультурному світі та про її вплив на іншомовну підготовку.

Четвертий розділ *“Інноваційна система професійно орієнтованої іншомовної підготовки студентів економічних спеціальностей в умовах глобалізації”* представлено у сукупності таких аспектів: модель професійно орієнтованої іншомовної підготовки та її місце в глобалізованому інформаційному суспільстві; організація системи професійно орієнтованої іншомовної підготовки студентів економічних спеціальностей.

У п'ятому розділі *“Розвиток системи професійно орієнтованої іншомовної підготовки студентів економічних спеціальностей в Україні”* надається опис шляхів реалізації світових освітніх тенденцій в професійно орієнтованій іншомовній підготовці в українських економічних ВНЗ.

Автор висловлює щирю вдячність науковому консультанту доктору педагогічних наук, професору, Першому віце-президенту Національної академії педагогічних наук України *Луговому Володимиру Іларіоновичу* за корисні поради та зауваження. Окремі слова подяки висловлюються доктору економічних наук, професору, члену-кореспонденту НАПН України, ректору Київського національного університету технологій та дизайну *Грищенку Івану Михайловичу*, доктору педагогічних наук, професору, ректору Українсько-американського гуманітарного інституту “Вісконсинський Міжнародний Університет (США) в Україні” *Романовському Олександрю Олексійовичу*, доктору педагогічних наук, професору, заступнику директора з наукової роботи Інституту педагогічної освіти дорослих НАПН України *Отич Олені Миколаївні* за рецензування монографії, також колегам-науковцям, які на різних етапах брали участь в обговоренні основних ідей цієї праці, зокрема доктору економічних наук, професору *Ігнат'євій Ірині Анатоліївні*, доктору педагогічних наук, професору *Маньку Володимирі Миколайовичу*.